

ภาคผนวก

โคลงเฉลิมพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี

นายสวน มหาตเล็ก

โคลงเฉลิมพระเกียรติ ฝีปากนายสวน มหาดเล็ก ได้ชื่อว่าเป็นวรรณกรรมที่เด่นใน
เชิงพรรณนา คือบรรยายเรื่องราวและสถานที่อย่างละเอียดลออ แต่งด้วยโคลงสี่สุภาพทั้งหมด
85 บท กล่าวถึงเรื่องราวสมัยธนบุรี ดังนี้

- การสร้างกรุงธนบุรีเป็นราชธานี
 - พระบารมีของพระเจ้ากรุงธนบุรีทางการทหาร มีเมืองน้อยใหญ่มาขออ่อนน้อม
เป็นอันมาก
 - การจัดสรรหัวเมืองให้เจ้าเมืองและนายทหารผู้ใหญ่ปกครอง
 - การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา
 - ความพยายามที่จะช่วยราษฎรให้กินดีอยู่ดี
- มหาถาวรพระบาท

นายสวนมหาดเล็กเจ้า
แกลงเรื่องราชศรีสวัสดิ์
ถวายแต่งบุษปรัตน์
ภุมวารเดือนเก้า

บังคมบทรชให้
พระปิ่นอวยุทธายศ
ขอแกลงนิพนธ์พจน์
ไว้พระเกียรติท่อมกล้า

บุญพระภูวนารถเกล้า
ทรงฤทธิ์เดโชชาญ
พระสติวิทยาญาณ
ทรงสมาธิปัญญาอัน

เสมอองค์หริรักร์เรื่อง
ลลวงพาหนะครุฑ
ฤจรรจากเกษียรสมุทร
เหนือหน่อพุทธพงศ์กล้า

พระตรีญาณประเวศด้วย
เห็นทุกข์เมทนีดล
ยลสาสน์พระพุทธรูป
หวังช่วยเซ็ดชูปล้ำ

จึงยกพยุหยาตรข้าม
จรจากจันทบูรสถาน
สถิตธนนครินราน
หวังสาสน์สมบูรณให้

ฝูงทวยราษฎรทั้ง
มาพึ่งบารมีมา
ภักดีอยู่ถนอมบา
บาทพระเป็นมกุฎย์อม

จอมกษัตริย์
กราบเกล้า

มัลย์มาศ
สืบขึ้นเถาะตรี

ทรงยศ ธรรมนา
ยอดฟ้า

เฉลิมบาท พระเอย
โลกเหลือองภานุญ

จักรพาพ
เชี่ยวชาญ

ขยับยอด ชนแฮ
แหล่งหล้าฤาเสมอ

รงค์รุท
สู่หล้า

มาทวีป นี้แฮ
ก่อสร้างโพธิญาณ

นรชน
แต่ขัว

โรยร้อย
ปลูกให้คงเขษม

กัณดาร ชเลนา
ท่านให้

อริราช
เทพซ้องสดุดี

พสุธา
มากพร้อม

ทุการาช
โลกให้คืบเขษม

พระการุญภาพเลี้ยง
ทั่วทิศ ทิศาชน
โดยมีวิทยาคน
เต็มแต่เต็มขนาดย่อม
แม่พระจักรรัตน์เจ้า
ไปเสด็จสู่ชนสถาน
หมู่เนรกรจะลาญ
เพื่อภุคตาหารก็
พระมามอบชีพซ้อน
อวยโภชนทานอุทิศ
อเนกบริจาคนิธย
ธรรณิศหวาดไหวไหว
พระคุณอเนกเถา
ยกหมู่เนรชนชู
ทรงธรรมมิกราชตรู
เป็นมกุฎแก่นไ้
จึงแต่งฐานที่ทั้ง
ให้สถิตถาวรไป
กัลปาวสานใน
ธนบุรีนป็นเกล้า
เมืองเก่าดูระตะด้วย
พงพ่านผกโหมหัน
กองกอบบศุภสรรรพ์
ครันพระมาสถิตพื้น
ภูมิสถานทีสถิตไ้
ฟ่างพิช ญกรรรมชานาญ
ราชวังมุขพิมาน
เรือนรัตน์ช้ายชวากว้าง

พุลพล
ชั้นพร้อม
ขยับยั้ง
ยกขึ้นควรวฐาน
จักรพาพ
ที่นี้
ลาชีพ
ก่อนสิ้นสดหา
ชีพิต
ทั่วไ้
สนองศาสน นานา
เชิดชัชฌมผล
สยามภู
ชีพไว้
ตราโลก
ทั่วทั่วธาเสมอ
ภูมิไชย
ตราบเท่า
ธรรณิศ
ตรีสร้างเวียงสถาน
รนามวัน
แหกขึ้น
เนียรชีพ
กลับแล้วส่องไสว
ไชยสถาน
แสงสว่าง
มูลเกิด มีนา
เพียบพื้นภูวดล

มีฉนวนขนานน้ำฟุ้ง	ชนิดแพ
เป็นที่ลานสมรแล	ล่อฟ้า
โรงทองพระลานแด	คู่งาน พระเอย
โรงพระอาภรณ์อ้า	ร่ำรื้อฤกษ์ถึง
โรงสรรพยุทธไว้	ศาสตรา
โรงอศวกเซนทรา	เพริศแพรว
โรงสุธรรมพิพากษา	คติราช ฎรแฮ
โรงพระโอสถแผ้ว	โรคให้มลายหาย
พระคลังทวาทศถ้วน	โภคี
สมบัติเหมือนมามี	มากพร้อม
ศาลามาตยมนตรี	เตรียมเพ้า
ทิมกระท่อมพลล้อม	รวบรั้วระวังใน
ป้อมค่ายคูเขื่อนชั้น	ปราการ
ในนอกวังเวียงสถาน	ทำนให้
หอรวชัยชาญ	เรียงรอบ
สบสรรพาวุธไว้	ผดัดเบื่องบาศรี
ดุจจเรอเทพแท้	นฤมิตร
ฤาวิชฌนุกรรมปลิด	จากฟ้า
ถ่อมถวายพระบรมสิทธิ์	ทรงเดช
เลอวิไลงามหล้า	เลิศล้ำบุญสนอง
มีคชกิริ ฌนิศแก้ว	เศวตวงศ์
รอยว่าอินทร์อวยลง	สุให้
มีสินธพชาติพงศ์	ขัตติยอาสน์
มีมุขมนตรีได้	ฟากฟ้าฤาเสมอ
มีอัคเรศฝ้ายซ่าย	ขวาผจง
หมู่พระสนมองค์	อ่อนพริ้ม
ย้อมเผ้าขัตติยพงศ์	เมืองออก
โลกเลงสมรป้อม	ลุ่มลุ่มเททรวง

แต่ละองค์ทรงภาคย์เพียง	พิมพ์สวรรค์ แลฤ
ฤว่าจันทร์แจ่มจรัส	สุให้
วิมลมุขมุขฉิน	ฉายเจ็ด ฉมณา
ศุภลักษณ์วิไลไล	เลื่อนฟ้ามาดิน
มาทูลถนอมบาทให้	ขจรขจาย
ตุดุจดาราราย	เรือฟ้า
ล้อมจันทร์พิมลหมาย	หมดเมฆ
จันทร์แจ่มจอมภพหล้า	เลิศล้วนควรชม
มีนรนาริศเรื่อง	ระบำช้า
วรรูปสุนทราร่า	เรียวร้อง
ชูเฉลิมราชฐานบำ	เรอราช
เป็นที่สุขเกษมชรัอง	พริ้งพริ้มเพราไสว
มโหรีเชิงม่านแมน	พิณอินทร์
เป็นที่นฤปดินทร์ยิน	ยั่วล้ำ
ตั้งอัปสรเทวรินทร์	ขับถ้อย ถนอมนา
เหมือนจะส่อออกช้า	แซกซ่าน้ำเชชม
เจ้ายั่วสี่ท้าวท่าน	สง่างาม
นักพฤตมิพระสนมนาม	สี่ถ้วน
เฉลิมฉลองพระโอษฐ์ตาม	กิจราช
ชาวขแม่เลลานล้วน	ล่อล่อมระวังองค์
ฝ่ายหม่อมขมาตย์เฝ้า	บริบาล
ชาญกิจชาญณรงค์ชาญ	เลิศล้วน
สมุทกลาโหมหาญ	หาญยิ่ง
นายยกภพจน์ถ้วน	ถ้อยชบวณความ
จิตสุดมภ์เดชถ้วน	ระบือนาม
หกเหล่าอาสาสนาม	แก้วนแก้ว
แปดตำรวจรวดเร็วตาม	กมลราช
มหาดเล็กชาววังแพรว	พริ้งพริ้อมระวังวัง

นักองค์รามนเรศแมน
เป็นปิ่นกัมพูชา
นักฟ้าทลหะมหา
มาพึ่งบทรัชช้อย
 แขกชวาวรเทศทั้ง
จีนฝรั่งลันดาอุ
ลาวมอญย้อมถนอมชู
พระกรูญเหนือเกล้า
 ล้วนหมู่พยุหยศหย่อม
ทุกหมวดทุกกระทรวงทรง
คุณวุฒิวินยาคง
ย้อมชนะนศราเบื่อง
 พลหาญหาญมหิทธิห้าว
ชัยสิทธิฤทธาตรง
ปราบเนียรชีวิตวงศ์
พระเกียรติยศได้
 พระเดชานุภาพพัน
ควรแก่เศวตฉัตรรัตน์
เป็นหลักโลกุตมัตถ์
ด้วยบุรพบารมีกล้า
 ใครอาจอาตมตั้ง
พ่ายพระกุศลพล
ปราบดาภิเษกบน
สมบัติสมบูรณ์ด้าว
 ใครที่โมหะมิดไหม้
รอยวาวเวรตามปลิด
ที่แข็งแข็งอิทธิฤทธิ์
ย้อมระยำยับด้วย

ราม
ไซ่น้อย
อุปราช เขมรแฮ
ขึ้นเฝ้าบริบาล
มลาญ
ดาษเฝ้า
วรบาท พระนา
กล่อมเลี้ยงควรรฐาน
ยีนรงค์
ฤทธิเรื่อง
ทนศาสตร์
ดำได้ฤๅเสมอ
รณรงค์
ต่อไท้
อริราช
ท่วมฟ้าดินสะเทือน
พงศ์ษัตริย์
เรือฟ้า
ใจโลก
กว่ากล้ากลับแข็ง
ตัวผจญ ได้ฤๅ
หัวท้าว
ภัทรปิฐ บัวแฮ
แดนฟ้ามาปาน
สะเทือนฤทธิ์
ชีพม้วย
ภูวนารถ
ปิ่นเกล้าธรณี

บ้างเมืองนครราชตั้ง
ก่อพิภพการยุทธ
พระยกพยุหุรด
น้อยโทษเลี้ยงใหญ่ล้าง
ปางปาดลิบตรเจ้า
แจ้งยศเคศา
พระนงศักดิ์อหังการ
ยังไปน้อมประณตเข้า
ยกพยุหยาตรเยื้อง
ตั้งพระกฤษณตรี
พลหาญหีนมทิติมิ
ทลวงลวงเขตนครปล้น
เจ้าปาดลิบตรนั้น
ไปสถิตเทพาพา
หนีเข้าฝั่งตมนา
ทัพราชรีบบรบแห้ว
จึงยกอพยพเข้า
พระยาแขกเกรงบารมี
มาถวายกับบุตร
พระประทานอภัยให้
ปางสว่างคบุตรร้าย
พุทธบุตรละพุทธกิจ
ทุกิลทุกจริตอิจ
เสด็จปราบสัตว์บาปแผ้ว
แล้วฉลองพุทธธาตุแท้
สมณะบรรพชิต
พระอวยธนอุทิศ
มีมหรสพช้อย

ตัวปทุษฐ์
ศึกสร้าง
รานราบ
ชีพสิ้นสูญหาย
นัครา,
ปีนเกล้า
เกกเก่ง อยู่แฮ
สู้เงื่อมบthalmาย์
บทศรี
โลกัน
ฤทธิภาพ
ไสลล์ยทลยไป
อัปรา ชัยเออย
พวกแพ้ว
ทัพเล่า
แขกม้วยเมืองทลาย
ตานี
ส่งให้
มัลย์มิ่ง เมืองนา
กลับเลี้ยงเป็นเฉลิม
ระวางผิด
ก่อเกล้า
ฉาราช
ฟอกพื้นศาสนา
สุจริต
ใช้น้อย
ทานทั่ว
ชื่นช้อยชนเขษม

เมืองชัยที่ร่วมร้าย
พ่ายพระเดชคุณปาง
กลับน้อมศิโรตมางค์
มาภักดีเป็นทหารด้วย

ปางปาดลิลิตรทั้ง
นครราชสีมาหมาง
ถ้าแต่หมู่ทหารกลาง
ก็จะมีชัยแก่ข้า

พระเห็นพลพระห้าว
เกรงราษฎรจะลาญ
จึงเสด็จฉดบัการ
หวังปราบหวังการุญด้วย
ครันดับเด็จร้ายทั่ว

หมู่มาตย์เปรมปรีดี
บำเหน็จพระพูนทวี
ทรมยกกองไทยให้

ทหารเอกพระมอบหมั้น
ตามที่ตรีโทเสก
ขนานนามย่อมอดิเรก
ทั้งราชินิกุลให้

เจ้าดารานเรศเรือง
ทรงพระกรุณาปลง
ครองปาดลิลิตรทรง
ตั้งพระเหตุทัยให้

เจ้าพระยาอนุชิตเชื้อ
ครองพิษณุโลกา
เจ้าพระยาพิชัยรา
ครองสวรรคโลกแผ้ว

เวียงสว่างค์
ปี่ม้วย
มาแล้ว
อยู่ใต้บาทบงส์
เวียงสว่างค์
ปิ่นหล้า
หมวดหนึ่ง กิติ
ศึกเสี้ยนสยบแสง

เหลือหาญ
ชีพม้วย
รงค์รวด ระวังแธ
ตั้งนี้ทรงถวิล

ธานี
ทั่วได้
ทุกเมื่อ
ทุกเที่ยวโดยหวัง

เมืองเอก
ส่งให้
ตำแหน่ง มีนา
เสกสร้างตามขบวน
รวิวศ์

โปรดให้
ธานีศ
ท่านตั้งตามสถาน
อาสา

เพริศแพรว
ชาชื่อ ภาแธ
ผ่องน้ำใจถวิล

เจ้าพระยาอนุรักษ์เรือง	รงค์รุท
ครองนครสวรรค์ผุด	ผาดแผ้ว
ฤทธิ์จะประมาณสุด	คำร่า ถึงฤ
เจ้าพระยาสวรรค์แก่แล้ว	โปรดให้เมืองสรรค์
บำเหน็จตำแหน่งน้อย	พอประมาณ ก็ดี
พระโปรดประทานสถาน	ที่ได้
เป็นพระยาพระหลวงทหาร	ในนอก
เมืองเอกโทตรีให้	ครอบเลี้ยงประชาชน
ประมวณัคเรศแคว้น	อยุธยา
หนฝ่ายได้เหนื่อมา	ท่านทั้ง
ร้อยสี่บุรีสธา	พรทั่ว สถานแฮ
พระมอบมาตยไปตั้ง	แต่งไว้เป็นเฉลิม
นานาประเทศขึ้น	ยิ่งหลาย
เป็นที่ทูลทางถวาย	ดอกไม้
หิรัญรัตน์ทองพราย	สรรพส่ง มานา
ทั้งพระยาไทรไชรี	มอบเกล้าสดุดี
ตานีัคเรศเจ้า	นครา
ส่งสุวรรณบุษปมา	กราบเกล้า
น้อมถวายปิ่นอยุธยา	ภูวนารถ
กลัวรักภักดีเจ้า	สู่เจียมมบทมูล
กรุงศรีสัตนาคเจ้า	กรุงกษัตริย์
ทรงพระสุพรรณบัฏ	บอกรื้อน
น้อมถวายบุษปรัต	นมาศ มานา
มาพึงบารมีตั้งอัน	ตัดร้ายรอนเข็ญ
ท้าวท้วนัคเรศน้อม	พนมกร
ทรงสุวรรณมาลัยจร	จรดเกล้า
มาถวายบทบวร	วรราช
ถ้วนอักษฎาทิศเข้า	นอบน้อมสดุดี

พระเดี๋ยวนุญลากเลี้ยง	ประชากร
เป็นปีตุมารตร	ทั่วหล้า
เป็นเจ้าของแลครุสอน	สั่งโลก
เป็นสุขทุกถ้วนหน้า	นิกรทั้งชายหญิง
เป็นที่พำนักถ้วน	นรชน
เป็นที่กรุณาคน	ยากไร้
เป็นที่ส่งสัตว์ดล	เมืองโมกข์
เป็นทรัพย์ปัจจุบันให้	ทั่วหน้าเนื่องเชชม
พระยลพลหนักแน่น	พสุธา
ขยายยักนัครามา	ใหม่สร้าง
เทียมสรวงบุรีสถา	พรทั่ว สถานเฮย
มหรสพครบสิ่งส้าง	หลากเหล่นงานฉลอง
แล้วให้ประลองศาสตร์ถ้วน	ขบวนหาญ
สารคชชสารผสวน	แก้วนกล้า
ม้าทวนต่อทวนทาน	แทงร้อ ร้าแฮ
ม้าคลุมคสีกระบี่ม้า	วิ่งม้าพ่นเร็ว
พลหาญเป็นคู่เข้า	ผชัยหาญ
โหมฮึกกรีกโครมทะยาน	ชูคู่
เคยหักอริราญ	เร็วรวด
นี่สิรู้ต่อรู้	ไปแพ้วเสมอ
เสโลห์ต่อโลห์เลี้ยง	ประลองเชิง
พลดาบสองมือถถึง	ต่อสู้
ต่างมีฤทธิ์แรงเริง	สุรยิ่ง ชยันแฮ
โถมฟาดศาสตราหยัง	ผัดเหล่นเป็นเฉลิม
ดาบตั้งตั้งโตดตัน	จบันแรง
แขกกระบี่คำแห่งแข็ง	แข่งเหล่น
กระบี่ต่อกระบี่แทง	ฟันฟาด กันนา
ทวนต่อทวนตีตั้น	สู้สู้ดูขยัน

พลง้าวกวัดจ้าวว่า
พิลึกแลควรวาม
หมู่ตะบองต่อตะบองตาม
เหล็กก็เหล็กนิไม้
สองมือพลหอกหง่าม
หอกกบังบังอาดม้เจน
หอกกู่ตละคู้เกณฑ์
คู้กุกุชอุทริปองป่อง
สุดสิ้นอาวุธสิ้น
มวยหมัดจัดผัจมือ
มวยหญิงยิ่งหญิงภญา
เตียนคาดคู้ตันคั้น
มวยเตี้ยก็ต่อเตี้ย
เหมือนแต่กับกบกัด
ฟิ่งเห็นฟิ่งอุบัตติ
สิ้นฤทธิ์แรงโรยคร้าน
เสร็จการสยมโภชให้
ทวนทุกคนครันครัน
สามวันบริจาคน
สรรพลึงสรรค้ให้
พระทานผู้ได้ยอม
ยอมแผ่กุศลรุน
เป็นเนืองนิตยสุน
พระจะสุขสวัสดิ์ได้
จะภิญโญภาพด้วย
ตราบัตรสโพธิญาณราญ
จะเรื่องเกียรติพิศาล
ด้วยบูรพบารมีแก้ว

งอนงาม
พรันไ้
ขบวนไ้ กัณนา
ต่อไม้กลางสนาม
หอกเขน
จ้อจ้อง
กะคู้ กัณนา
ปัดเหลันหลายกล
ขบวนถือ
หมัดหมั้น
ชายเปรียบ เสมอแ
แปลกเบื่องขบวนชาย
ตุมรัต
แก่งจ้าน
บังเกิด มีเฮ
ขอदन้าตาหมอง
รางวัล
แต่ได้
ทานทั่ว ชนนา
ทั่วแท้ไทยทาน
ทำบุญ
ส่งไ้
ทรรสร เสริยนา
ยึดแท้ตามผล
ปรีชาญ
บาปแคล้ว
สุดโลก
เลิศล้ำแดนไตร

ขอพระพุทธรูปเรื่อง
จงแผ่พระเดช
ตราบเสด็จโพธิญาณตรู
ดัดเต็ดปัญญาขันธเข้า
ขอพระธรรมเจ้าช่วย
แปดหมื่นสี่ธรรมขันธ
พระไตรปิฎกพลัน
ให้พระปัญญา
ขอพระพุทธรูปผู้
เธอที่สุทธศีลทรง
ให้พระบริบาลคง
ไหลหลังโภาคแหล่งล้วน
ขอพระประเมศวร์เจ้า
ทรงอาสน์อุศมแดน
เชิญช่วยบพิตรแสน
เล็งทิพนิยงกล้า
ขอพรหรรษ์เรื่อง
ภูฤทธิจิงฤทธิมา
ปราบมารหมู่ประจำ
ให้ประสิทธิชัยให้
ขอพรกมลასน์ท้าว
ให้พระศรีกายจง
พระชนมยี่ดียวคง
ให้อัปสรสนมเฝ้า
ขอพรเทวราชให้
นำเศวตกฤษณจรัล
ให้ครบทศสารสรรค์
เป็นชำนินาคให้

สัมพัญญ
ปิ่นเกล้า
ตราโลก
สู່ห้องนฤพาน
ผุชมธรรม
ช่องซี่
สิงสู่ พระนา
ตรีสู่งถ้องถวิล
พุทธรูป
ถ้องถ้วน
ธรมิศ ยินนา
สู่งให้จักกาล
อมรแมน
ฟากฟ้า
สามารถ
แหล่งล้วนชวนเห็น
จักรา วุทธเอย
แก่ให้
มิตรราช
ศึกเสี้ยนสยบแสง
ทรงหงส์
อย่าเศร้า
พันชวบ
นับร้อยพันทวี
เทวกรรม
สู่งให้
มาสู่ พระนา
ขึ้นท้าวชมเขชม

ขอพรพลาหกไท้
ให้ตกตามฤดูยุติ
อย่าให้ผิดฤดูยุติ
ให้ราษฎรอยู่ชรั้ง
ขอพรเทวท้านท้าว
พาพิตร้าเพยพา
ขอพรพระคงคา
อย่ามากอย่าน้อยให้
ขอพรยมเรศเรื่อง
เชือกพิพนิยนอา
ช่วยขจัดหมุ้ใจรธา
ให้รั้นพระนครชั้น
ขอพรจตุโลกท้าว
มาช่วยบริรักษ์สถาน
อย่าให้สัตว์บาปพาน
สภาวรวิฒนให้
สิ้นสุนทรพจน์ข้า
ยังขาดกมลความแฝง
หากมีภักดีแสดง
ควรมีควรค่าอ้าง
คิดด้วยสุจริตด้วย
คุณพระปกกระหม่อมชู
หาสิ่งจะสนองภู
จึงแต่งตามชบวนต้อง
หวังให้กุลบุตรเบื่อง
ให้ปรากฏเกียรติยศ
ไปยลแต่ลดับพจน์
ก็จะสาธการเข้า

เทวบุตร
ติดอง
เดือนแดด
แซ่ชรั้งเย็นเขษม
วาตา
ขึ้นให้
กระแสนสมุทร
โกชนนันทพองาม
วโรตมา พยพแฮ
วุทธัน
นिरาช
กวาดร้ายขจายเข็ญ
บริบาล
ท้านให้
เวียงราช
ปิ่นเกล้าพูนเขษม
ขยายแจ้ง
อยู่บ้าง
โดยเลิศ
ผิดเพี้ยนอภัยขอ
กตัญญู
ขึ้นชรั้ง
จรสุด สนนงนา
เรื่องไว้เป็นเฉลิม
อนาคต
ปิ่นเกล้า
ราวเรื่อง สนนงนา
คำชี้ชมผล

จะแถลงพากยวากย์ทั้ง
ลิลิตกาพย์วิสรร
พลงยาวกัจฉาเลอครร
เรื่องสี่ใหญ่โคลงคล้อง

ขบวนฉันท
ช่างยพร้อง
โลงลอก ดินา
ชอบถ้อยขบวนความ